

Alustatalouden faktat ja myytit -podcast

Jakso 24 Kiertotalous ja alustatalous ovat vanhat kaverit – olisiko alustataloudesta hävikinpoistajaksi?

Alustatalouden tunnetuimpia toteutuksia on kenties kirpputori, joka on sopeutunut myös suomalaisten digiarkeen. Samaan aikaan Suomi on kiertotaloudessa globaalissa mittakaavassa hävettävän heikko lenkki: koko talouden materiaalivirroista kierto on meillä vain noin 5 prosenttia. Mitä annettavaa alustataloudella olisi kiertotaloudelle? Miksi ensimmäinen hävikkiruokayritys perustettiin vasta 2016? William von der Pahlenin ja Robin Gustafssonin vieraina ovat Ympäristöministeriön erityisasiantuntija Annukka Berg, joka työskentelee valtakunnallisen kiertotalousohjelman tiimissä sekä Juhani Järvensivu, Fiksuruoka-hävikkiverkkokaupan toinen perustaja ja toimitusjohtaja.

Puhujat: William von der Pahlen
Robin Gustafsson
Annukka Berg
Juhani Järvensivu

[musiikkia]

William: Tervetuloa kuuntelemaan Alustatalouden faktat ja myytit -podcastia. Mun nimi on William von der Pahlen, ja studiossa aisaparina Aalto-yliopiston professori Robin Gustafsson. Moi Robin.

Robin: Moi William.

[musiikkia]

William: Mistäs me puhutaan tänään?

Robin: Tänään käsittelemme kiertotaloutta ja miten alustatalous ja kiertotalous liittyvät toisiinsa. Me tiedetään, että maapallon resurssit vähenevät päivä päivältä ja tässä on nyt kiire saada kurssi oikeaan suuntaan päin. Alustatalous voisi olla tähän yksi ratkaisu, mutta miten ja miksi. Siinä ollaan vasta vielä niin sanotusti lapsen kengissä.

William: Just näin. Siihen saadaan vastaukset varmasti jakson aikana. Meillä on tullut studioon vieraaksi Annukka Berg, joka työskentelee ympäristöministeriössä valtakunnallisen kiertotalousohjelman tiimissä ja Juhani Järvensivu, joka on Fiksuruoka-hävikkiverkkokaupan toinen perustaja ja toimitusjohtaja. Tervetuloa molemmille.

Annukka: Kiitos

Juhani: Kiitos. Kiva olla mukana.

William: Kiva, kun pääsitte. Jos lähdetään ihan nykytilanteesta liikenteeseen. Kun puhutaan sanasta kiertotalous, monelle ehkä tulee mieleen just ruokahävikki, kirpputorit, yleinen kierrättäminen ja vaatteiden ja ruoan uudelleen käyttäminen, tällaiset aika perinteiset asiat. Mutta jos vähän laajennetaan tätä, niin mistä me Annukka puhutaan, kun me puhutaan kiertotaloudesta?

Annukka: Itse asiassa me puhutaan siitä, että meidän tarvitsisi tehdä meidän taloudelle uusi perusta. Me puhutaan todella syvällisestä muutoksesta. Me puhutaan taloudesta, joka toimisi ympäristön kantokyvyn rajoissa. Tämä on lyhyt määritelmä. Se tarkoittaa käytännössä erilaisia liiketoimintamalleina ja yhteiskunnallisina käytäntöinä sitä, että meidän pitäisi pitää sekä tuotteet että materia pidempään kierroissa ja myös että niiden arvo säilyy.

William: Jos miettii, että ruokahävikki ja kirpputorit ja nämä, niin nekin ovat ikään kuin sotkun siivoamiseen, eli silloin on jo jotain tapahtunut. On joku syy, miksi sitä ruokaa on ehkä tuotettu liikaa, ei ole syöty, ei ole käytetty tai ostettu liikaa tai muuta vastaavaa. Tässä on varmaan erilaisia vaihteita, mitä pitää optimoida ihan tuotannosta loppukuluttajaan saakka.

Annukka: Kyllä juuri näin. Itse asiassa on arvioitu yleisesti, että tuotteiden ympäristövaikutuksista 80 prosenttia syntyy jo siinä suunnitteluvaiheessa, eli se on jo se perusta, mistä lähdetään. Sitten tietenkin se, että tuotantovaihe on mahdollisimman tehokas. Tuotetaan vain sellaisia tuotteita, jotka ovat kestäviä, korjattavia. EU on tekemässä tässä nyt paljon tulevana vuosina. Ja sitten tietysti myös, että ne pysyvät pitkään kierrossa. Siellä on jakamistalous iso juttu, mutta sen lisäksi myös erilaiset uudelleen käyttöpalvelut, jakamistalous eri muodoissaan, ja sitten tietysti myös puhutaan korjaamispalveluista, tämännäköisistä asioista. Ja sitten loppupeleissä, kun ei enää ole tuotteissa paljoa arvoa, sitten kierrätetään ne loput materiaana.

William: Mikä ero on jakamistaloudella ja kiertotaloudella? Vai onko mitään tarvetta tehdä mitään erottelua niiden välillä?

Annukka: Jakamistalous on yksi keskeinen kiertotalouden mukainen liiketoiminta ja toimintamalli. Ja sitten siellä on muita toimintamalleja sen lisäksi, joista yksi tärkeä on uudelleenkäyttö ja sitten siellä on myös korjauspalvelua, muuta elinkaaren pidentämistä, niin kuin upcyclingia ja tämäntyyppistä.

William: Hyvä. Juhani, osaatko sä yhtään sanoa, että missä mittakaavassa me kierrätetään tällä hetkellä asioita? Sä tiedät varmaan ruoasta eniten, niin esimerkiksi ruuassa.

Juhani: Joo, kyllähän ruokahävikkiä syntyy edelleen ihan valtavasti. Esimerkiksi Suomessa noin 360 miljoonaa kiloa vuodessa, mikä on 10–15 pinnaa tuotetusta ruuasta. Globaalisti se ongelma on vielä paljon pahempi, eli noin kolmasosa tuotetusta ruoasta päätyy hävikkiin. Karkeasti kolmasosa ihmisten ympäristövaikutuksista näin yleisesti syntyy ruoan tuottamisen ja koko sen jakeluketjun kautta. Jos kolmasosa syntyy ruuasta, kolmasosa siitä ruuasta menee hukkaan, niin se on lähes 10 pinnaa ympäristövaikutuksista, mitä syntyy ruokahävikin takia. Eli onhan se valtava ongelma. Ja miten paljon sitä on saatu ratkaistua, niin varmasti jonkin verran ja kehitys on oikeaan suuntaan, mutta ainakin me ollaan nähty meidän liiketoiminnassa, että hävikkierien tai poistoerien saatavuus ei ole ollut tavallaan pullonkaula kasvulle vielä. Sitä työnsarkaa on kyllä tehtävänä paljon.

William: Mistä tämä ruokahävikki syntyy enimmäkseen? Tuotetaanko me liikaa ruokaa vai syntyykö se ruokakaupoissa? Usein mun mielestä mainitaan, että se on kuluttajilla se suurin, että kuluttajat ostavat liikaa ruokaa. Varmaan kaikille tuttu, että jääkaapista löytyy joku vähän homeinen salaatti.

Juhani: Noin se on, että suurin osa syntyy kotitalouksista. Taitaa olla noin kolmasosa. Alkutuotanto ja teollisuus on myös iso, vajaa kolmasosa. Voi olla, että Annukka tietää luvut vielä tarkemmin. Kauppa ja horeca-puolelta taitaa tulla joku parikymmentä pinnaa. Kotitaloudet on kuitenkin isoin yksittäinen.

Annukka: Sitten jos puhutaan kiertotaloudesta, myös muusta kuin ruoasta, on arvioitu globaalisti, että talouden kiertotalousaste on alle 9 prosenttia, siis alle kymmenesosa. 90 prosenttia on lineaarista. Se on tosi paljon. Suomessa itse asiassa tilanne on vielä huonompi, eli meillä puhutaan vaan ehkä noin 5 prosentista. Se on vähän aina, miten lasketaan. Se on tosiaan...

William: Ja mitä se tarkoittaa?

Annukka: Se tarkoittaa sitä, että suuri osa isoista materiaalivirroista, mitä meillä kiertää taloudessa... Nämä ovat aika karkeita nämä arviot. Siellä katsotaan esimerkiksi isoja fossiilisten polttoaineiden virtoja. Siellä katsotaan sekä metalli- että ei metallisia mineraaleja. Siellä katsotaan biomassoja. Siis tällaisia valtavia materiaalivirtoja. Sitten kun katsotaan sitä isoa talouden kokonaisuutta, nähdään että noin 90 prosenttia tai Suomessa jopa enemmän menee vain sen talouden läpi. Ja sitten sieltä semmoinen pieni, Suomessa noin 5 prosentin liru. kiertää takaisin talouden käyttöön.

Juhani: Osaatko sanoa, mistä se johtuu, että se on Suomessa matalampi kuin globaalisti?

Annukka: Yksi keskeinen syy sille on se, että meillä on niin isoja ne materiaalivirrat ja siihen on tiettyjä luonnollisia syitä osittain. Esimerkiksi se, että meillä vaikka infrastruktuuri on sellaista, me joudutaan käyttämään paljon soraa vaikkapa teihin routavaurioiden ehkäisemiseksi. Siellä on tämäntyyppisiä syitä, mutta siellä on myös sitä, että meidän teollisuuden rakenne on hyvin materiaali-intensiivinen yhä edelleen. Me ollaan nyt vaikka viime viikkoina puhuttu paljon siitä, että meillä on aika isoja hakkuumääriä ja sen takia meidän nielut ovat romahtaneet. Eli tällä materiaalin käytöllä on ihan suoria vaikutuksia myös ilmastomuutokseen ja siihen vaikuttaviin päästöihin.

Robin: Joo ja ehkä vain tarkennusta tähän vielä, että just kun vertaa näitä lukuja esimerkiksi Euroopassa, Skandinavian mailla on matala tämä kiertotalousaste. Osasyys tästä on tämä matala väestötiheys. Se johtaa siihen, että meidän infrastruktuurirakenteet vaativat paljon enemmän resursseja, teiden rakenteet, kaupunkien rakenteet ynnä muuta. Jos vertaa vaikka Hollantiin, mutta Hollanti on tässä poikkeuksellinen maa myös. Ne ovat kiertotalouspuolella edelläkävijämaa. Sä voisit kertoa jotain Annukka siitä.

Annukka: Robin on itse asiassa ihan oikeassa, mutta tässä on just ehkä se, että itse asiassa niissäkin luvuissa, mistä on siivottu pois esimerkiksi tätä meidän vientiteollisuutta, siellä nähdään myös, että suomalaiset kuluttavat paljon. Ja on myös valitettavasti niin, että ne meidän kierrätysasteet tai se, mitä me saadaan materiaalivirtoja takaisin, ne eivät ole sellaisella tasolla, mitä ne voisivat olla. Tässä on paljon tehtävää. Esimerkiksi joku Saksan talous on materiaalisesti paljon tehokkaampi kuin Suomen talous. Tässä meillä on vain yksinkertaisesti, että jotkut jutut me joudutaan ottamaan annettuina. Mutta sitten ihan siinä, mitä me kulutetaan siis ihan kotitaloudetkin, mutta myös, että miten me pyritään edistämään niitä kiertotalouden mukaisia liiketoimintamalleja, työnsarkaa riittää.

Robin: Vielä yksi luku, mitä mä hämmästyin kun mä vähän selvitin tätä asiaa. Sä saat vahvistaa tätä. Onko se tosiaan niin, että me kulutetaan noin 30 tonnia per henkilö per vuosi resursseja? Onko tämä luku oikea?

Annukka: Kyllä se on itse asiassa juurikin niin. Se noin 30 tonnia on pikkuisen vanha luku. Me ollaan itse asiassa just teettämässä siitä uusia. Se on just se, mistä on siivottu pois se vientiteollisuuden osuus. Jos vientiteollisuus on mukana, sitten se on itse asiassa yli 40 tonnia. No, näistä keskustella. Mä en ole itse myöskään mikään tilastoguru, mutta tästä tuli just uudet kiertotaloustilastot viime viikolla, eli sillä tavalla meillä on ihan hyvää dataa nyt taas tarjolla, mutta puuttuu paljon tietoa. Me ei itse tiedetä, mikä olisi ihan tarkalleen ottaen kestävä materiaalin kulutuksen taso, mutta on arvioitu, että se noin 30 tonnia per henkilö on jopa ehkä 10 kertaa liian paljon.

William: Aika häkellyttävää. Ainakin nyt viime vuosina on tottunut siihen, että kun puhutaan Suomesta ja puhutaan ilmastokysymyksistä ja tämäntyyppisistä asioista, ei me nyt ainakaan huonompien joukossa ikinä olla, mutta ehkä just

tässä kulutuspuolella huomaa, että kehittyneet maat, joissa asuu verrattain vähän ihmisiä ja ehkä täällä on vähän liian kylmä, ihmiset kuluttavat omaan suruunsa tai jotain [naurahuksia]. En tiedä, mikä tässä on. Voisiko tässä sitten nähdä sen, että usein kehittyvät maat ovat pystyneet monessa asiassa tekemään hyppyjä ja ikään kuin hyppäämään monen kehitysvaiheen yli. Afrikassa pystytään hyppäämään kännyköihin tai kun internet on olemassa, ei ehkä rakenneta isoa pankkikonttoriverkostoa tai koulut menevät suoraan nettiin ja muuta vastaavaa. Näettekö te tässä toivoa maapallon kannalta, että tällaiset uudet markkinat voisivat ehkä koko maailman kiertotalousastetta nostaa, kun ne voisivat hypätä suoraan tällaisiin vähän fiksumpiin malleihin kuin mitä me ollaan luotu?

Annukka: Näin itsekin toivoisi, mutta jotenkin se, miten tämä kehitys menee ja se, että... Koko ajan tulee hyviä uutisia. Esimerkiksi just tässä yksi uutinen oli, että talouden materiaali-intensiteetti, eli paljonko me saadaan bruttokansantuotetta sillä tietyllä luonnonvarojen kulutuksella, oli kuitenkin parantunut. Siinä on ollut pikkuisen positiivinen trendi. On joitakin toivoa antavia trendejä ja lukuja, mutta se kokonaiskuva ei ole kuitenkaan sellainen, että täällä voisi kukaan, joka tekee näiden asioiden parissa töitä, istua mukavasti [nauraa] kovin pitkän aikaa. Kyllä tässä täytyy oikeasti painaa ihan kunnolla.

William: Kyllä.

Juhani: Ja tietenkä kehittyvissä maissa sitten taas elintaso nousee kovaa ja sitä kautta kulutus lisääntyy. Pystyykö toi järkevämmiin tai tehokkaampiin tekemisiin ikään kuin kompensoimaan sen.

William: Just niin.

Juhani: Ei ole ainakaan ihan helppoa.

William: Juhani, te perustitte Fiksurooan 2016. Jos lähdetään siitä liikkeelle, että miksi ensimmäinen hävikkiruokaverkkokauppa tai ylipäänsä hävikkiruokayritys perustettiin vasta 2016. Se tuntuu ongelmalta, joka on ollut olemassa aika pitkään ja semmoinen, mihin ehkä olisi pitänyt tulla ratkaisu jo aikoja sitten.

Juhani: Joo, täysin samaa mieltä. Miettinyt tuota monesti itsekin. Voi olla, että se syy, miksi meidän tyylinen yritys perustettiin vasta 2016, voi tulla sitä kautta, että vasta about silloin maailma alkoi olla valmis siihen, että sen voi tehdä verkossa ja digitaalisesti ja sitä kautta tehokkaasti ja järkevästi. 2016 vielä ruoan verkkokauppa oli todella pientä Suomessa ja meidänkin ne ensimmäiset vuodet. Oikeastaan vasta koronavuosi se teki ison harppauksen. Jos ennen koronaa ruoan verkkokauppaan oli jotain 0,6 prosenttia päivittäistavara-kaupasta, ja sitten se pomppasi parin pinnan luokkaa, ja nyt taitaa olla jossain 3 pinnassa. Maailma ei ollut valmis aikaisemmin tai Suomi ei ollut valmis aikaisemmin ehkä siihen, että tällainen palvelu tarjotaan verkossa. Sille ei olisi ollut kysyntää tai asiakkaita. Näin ainakin kuvittelisin, mutta parempi myöhään kuin ei milloinkaan.

William: Just niin ja teillähän on mennyt nytten vauhdikkaasti kuitenkin näiden vuosien aikana. Teillä on 300 tavarantoimittajaa ja parisataatuhatta asiakasta ainakin meidän taustatietojen perusteella. Voit korjata, jos on enemmän tai vähemmän. Haluatko sä kertoa vähän, minkälainen käytännön työ on ollut rakentaa tätä? Kuitenkin varmaan aika kovan työn takana nämäkin tulokset jo ovat olleet.

Juhani: Joo tietenkä se on vaatinut kovaa työtä ja ennen kaikkea meidän koko huikealta jengiltä. Sanoisin, että se on kuitenkin ollut se suurin onnistuminen tai ratkaisevin asia. Ja sitten ollaan hyvin datajohdettu firma, mistä varmaan jutullaan tänäänkin lisää ylipäänsä datasta, mutta että uskotaan siihen, että hyvää firmaa johdetaan datalla ja päätökset perustetaan dataan niin pitkälle kuin mahdollista. Sitten toi tuntuu aika voittavalta reseptiltä, että tehdään päätökset dataan perustuen, testataan jatkuvasti ja sitten on oikeat kyvykkäät oppimishaluiset ihmiset, joilla on omistajuus siitä omasta tekemisestä.

William: Just niin. Minkälaisia haasteita on ollut matkalla? Mitkä ovat olleet vaikeimmat asiat ratkaista?

Juhani: Jaa, ei ole ehkä ollut mitään ylitsepääsemätöntä haastetta, mutta totta kai paljon pieniä haasteita on ollut matkan varrella. Ensimmäisinä vuosina Suomessa pullonkaula kasvulle oli pääosin siinä toimittajakunnan rakentamisessa ja sitä kautta valikoiman rakentamisessa, että saadaan hyvää tavaraa hyvään hintaan meidän asiakkaille myyntiin. Siinä vaan kesti tavata ne toimittajat ja avata tämä yhteistyö, että kaikki voittaa. He pääsevät eroon poistp- ja hävikkieristä, ja me kuitenkin maksetaan niistä ihan tuntuvasti, ja kuluttaja saa niitä meidän kautta halvalla ja säästää rahaa ja pääsee osallistumaan hävikin vähentämiseen. Ja totta kai meidänkin on tarkoitus tehdä tästä kestävästä liiketoimintaa, eli tavallaan win, win, win, kaikki voittavat. Se oli ekat vuodet pullonkaula, mutta sen jälkeen itse asiassa, kun ne kanavat on saatu auki, sitä tavaraa itse asiassa tuntuu riittävän. Se tavarantoimittajien saatavuus ei ole ollut enää pullonkaula kasvulle, vaan pullonkaula onkin ollut siellä asiakaspäässä, että miten skaalataan mainontaa riittävän tehokkaasti. Ei voida tietenkä maksaa uusista asiakkaista mitä tahansa, vaan sen asiakashankinnan pitää toimia riittävällä teholla, jotta se on perusteltua. Se on ollut se pullonkaula, että miten löydetään tapoja skaalata mainontaa ja asiakashankintaa sillä halutulla teholla.

Robin: Jos miettii tätä kiertotalousbisneksen näkökulmasta... On muita yrityksiä. Jos miettii tätä samaa asiaa, mikä on ollut se keskeinen triggeri, että ne ovat lähteneet mukaan ja mikä on ollut se duubio, mikä on ollut sen takana?

Juhani: Mä en ehkä itse asiassa sanoisi, että se on ollut hankalaa. Se on ollut työlästä.

Robin: Okei.

Juhani: Lähes kaikki itse asiassa toimittajat, joita me ollaan tavattu, on lähtenyt yhteistyöhön koko historian ajan...

Robin: Vau.

Juhani: ...ja ihan alusta asti. Tyyliin ensimmäisen vuoden jälkeen oli yhdellä kädellä laskettava määrä tapaamisia, mistä ei oltaisi päästy yhteistyöhön ja toimittajia oli siis siinä vaiheessa ja toistasataa. Mutta se päätöksentekoprosessi on välillä hidas, kun puhutaan isoista toimijoista ja välillä siellä on vähän perinteisempiä toimintamalleja. Se, että he saavat sen aikaiseksi, että lähtee tällaiseen uudelleen toimintamalliin, se vaan vaatii vähän sulattelua.

Robin: Elikkä selvästi olette onnistuneet siinä taloudellisesti järkevä päätös tälle asiakasyritykselle sitten tulla mukaan teidän palveluun.

Juhani: Nimenomaan. Siihen se (in the end) [epäselvää] perustuu, että se on bisneskeissi myös toimittajalle, että heidän kannattaa myydä ne erät meille mieluummin kuin muut vaihtoehdot.

Robin: Mahtavaa.

Juhani: Plus sitten, että totta kai se tukee heidän tavoitteissa vähentää heidän hävikkiä, mikä on heille myös usein itseisarvo itsessään.

William: Mites sitten Annukka sun korvissa, onko tässä samantyyppisiä pullonkaloja tai haasteita, mitä ehkä näissä valtakunnallisissakin haasteissa? Tässä on aika iso määrä toimijoita varmaan yleensä, mitä pitää kerätä mukaan, että saa skaalaa ja muuta vastaavaa.

Annukka: Kyllä. Tuossa on paljon sellaista yleistä muutoksen tekemiseen liittyvää dynamiikkaa tuossa, mitä Juhani kertoi. Itse asiassa kiertotalous tuli terminä suomalaiseseen keskusteluun aika lailla samoina vuosina, mitä Fiksuruoka perustettiin. Sillä tavalla me puhutaan jostain viimeksi kuluneesta runsaasta viidestä vuodesta. Mä olen alkanut tekemään tämäntyyppisiä juttuja joskus 2000-luvun alkupuolella eli yli 15 vuotta sitten, mutta se ehkä, mitä mä näin silloin oli, että silloin oli paljon vielä vastustusta asioita kohtaan. Siis sellaista ihan periaatteellista, että toi on vaan turhaa ja tyhmää ja kallista ja sen suuntaan ei pidä lähteä. Nyt se on ehkä enemmän just niin kuin Juhani kuvaili tuossa, että jengi on, että joo hyvä juttu. Sitten vaan se, että saataisiin aikaiseksi asioita. Siinä on sitä takkuisuutta (--) [epäselvää] dataa esimerkiksi. Monissa jutuissa meiltä puuttuu tietoa siitä, että mitä pitäisi tehdä. Sitten kun mulla on itsellä myös tutkijatausta, [nauraa] mä lämpenisin sille, että meillä olisi oikeasti faktat kohdallaan, kun me tehdään joku päätös.

Juhani: Mun mielestä tämä liittyy laajemminkin vaan hyvään yrityksen johtamiseen, että mitataan oikeita asioita ja tehdään päätökset numeroihin perustuen yhdistettynä sitten siihen kulttuuriin, mistä puhuttiin ja jatkuvaan testaamiseen. Siinä mielessä uskon tosi vahvasti dataan, mutta miten se liittyy alustatalouteen erityisesti. Kun alustatalouden yritykset useimmiten ovat digitaalisia bisneksiä tai alustoja tai se teknologia on siinä vahvasti läsnä, se ehkä mahdollistaa itse asiassa eri tavalla datamäärät ja sen, että sulla on mahdollisuus mitata tosi paljon asioita ja mahdollisuus sitä kautta myös mitata oikeita asioita ja tosi tarkkaan ja hyvin.

Robin: Teillä on todella hands on -kokemus tästä. Mun mielestä toi on oivallinen pointti siinä mielessä, että datalla johtaminen on osittain myös mahdollistanut tämän kiertotalousbisneksen manageeramiseen. Otetaan nyt vaikka esimerkki. Toinen yritys mun mielestä, joka on alustapohjainen, on Swappie, jossa käytettyjä iPhone-puhelimia voidaan saada tehokkaasti jonkin paikkaan, missä niitä korjataan ja katsotaan läpi, että ne toimivat hyvin ja voidaan myydä siltä kauppapaikalta taas niille henkilöille, jotka ovat kiinnostuneet hieman halvemmasta iPhonesta. Koko tämä on tietyllä tavalla mahdollista tänä päivänä, koska sä pystyt seuraamaan tätä ja sopimaan nämä asiat myös yksittäisten toimijoiden kanssa suoraan. Elikkä se suora interaktio tapahtuu näissä usein, ja myös itsenäinen tuottajuus on yksi toinen alustatalouden fundamentti, että sä pystyt tehdä asioita. Kaikki nämä jakamistalouden tai kiertotalouden alustat tekevät sitä. Ollaan otettu esimerkiksi vaikka käytettyjen vaatteiden myynti. Siinähan on se sama pointti, että yksittäinen henkilö voi toimia siinä yrittäjänä ja markkinoida ja lähettää niitä vaatteita sille, joka taas haluaa ostaa niitä ja tehdä tämä kaupanteko itsenäisesti.

Juhani: Joo, tuossa on tosi paljon analogiaa meidän tekemiseen. Vaan esimerkkinä, että miten sitä dataa hyödynnetään esimerkiksi meillä: Kaikessa yksinkertaisuudessaan esimerkiksi ollaan rakennettu oston omaa analytiikkaa, missä me historiamyyntiin perustuen ennustetaan kysyntää tuotteille, mitä ollaan ostamassa, jotta me voidaan ostaa sitä tuotetta oikealla hinnalla oikea määrä niin, että me tiedetään, että me saadaan se menemään järkevässä ajassa ja järkevällä katteella ja jotta meiltä ei synny hävikkiä. Meillä on käytännössä nollahävikki. Siitä ei olisi mitään hyötyä kellekään, että me otettaisiin semmoisia erä, mitä me ei itse saataisi myytyä tai että se ei olisi kestävää liiketoimintaa, koska silloin sitä ei voi skaalata. Ja sitten on oma softaa hinnoittelussa, mikä optimoi myös sitä, että saadaan kaikki myytyä, mitä meillä on järkevässä ajassa. Se korjaa pieniä ostovaiheessa tehtyjä virheitä. Sitten jos tuotteet eivät kierrä riittävän kovaa, hinta tippuu. Meillä on käytännössä dynaaminen hinnoittelu niin, että tuotteet menevät. In the end tuossa siis optimoidaan sitä, että meidän kaupasta löytyy sitä, mitä asiakkaat haluavat ostaa ja rakennetaan palvelua asiakkaille.

Robin: Miten paljon vielä tämmöisessä liiketoiminnassa kuin teillä merkitsee se, että asiakas myös pystyy esittämään tai saamaan sen lukumäärän, paljonko ne säästävät tai paljonko tietyllä tavalla tämän teidän palvelun kautta osallistuvat tähän kiertotalouteen?

Juhani: Kyllä se on meidän palvelussa ihan tosi keskeinen asia. Me ollaan monesti kysytty asiakkailta, että miksi he ostavat meiltä ja itse asiassa se hävikin vähentäminen on tärkein asia silloin, kun heiltä kysytään ja miten he kokevat. Erityisesti suosittelua se ajaa tosi vahvasti, että meistä puhutaan kavereille ja puhutaan hyvää palvelusta. Mutta sitten toki me ollaan mainonnasta opittu se, että se hinta on tosi tärkeää. Kyllä me halvalla hinnalla ajetaan liikennettä ja

ostopäätöksiä sitten kuitenkin in the end. Molemmat näkökulmat on tosi tärkeitä, mutta tosi paljon korostetaan sitä, että asiakkaat pääsevät osallistumaan hävikin vähentämiseen ja esimerkiksi jokaisen tilauksen jälkeen näytetään hävikkilokot. Ja jos se kirjautuu sisään, sieltä löytyy kumulatiivisesti, että miten paljon se olet vähentänyt hävikkiiä koko asiakkuuden aikana ja tämän tyylisiä asioita. Mutta myös se rahan säästäminen on yhtä lailla tärkeä asia asiakkaille ja ostamisen ajuri. Sitä sitten yhtä lailla näytetään asiakkaille.

[musiikkia]

William: Mites sitten Annukan näkökulmasta tämä alustatalous ja data ajureina tässä enemmän ehkä valtakunnallisessakin pelissä? Nyt jos Suomen pitäisi nousta siitä 5 prosenttia uusiokäytöstä siihen, että me nyt ei oltaisi ehkä ainakaan luokan heikoin oppilasta, miten näitä asioita voisi käyttää hyväksi?

Annukka: Kyllä se, että me saataisiin toimimaan data kiertotalouden moottorina, on ihan yksi ydinkysymyksiä. Mä olen nyt tämän vuoden aikana tehnyt kaupan alan kanssa itse Kiertotalous kuluttajakaupassa -hanketta. Se, mitä mä olen alkanut ajatella sen myötä, on ehkä ollut, että itse asiassa koko se, mistä jossain kaupassa on esimerkiksi kyse, pitäisi alkaa ajatella, että kyse olisi siitä, että joku toimija ymmärtäisi, vähän niin kuin Juhani tuossa kuvaili, että miten mahdollistetaan se, että erilaiset tuotteet ja asiat ovat oikeassa paikassa oikeaan aikaan oikeilla tyypeillä. Silloin mahdollistettaisiin just se resurssien tehokas käyttö, jakaminen myös ja uudelleenkäyttö. Se nyt tapahtuu just joillakin osa-alueilla, mutta siellä olisi niin paljon tehtävää. Ja sitten myös just vaikka joku vaikka Tori.fi. Sekin on itse asiassa monen 100 miljoonan euron määrä, mitä euroja siellä pyörii tällä hetkellä. Se ei ole enää mitään nappikauppaa. Se esimerkiksi, että siihen saataisiin... Kun on tutkittu kuluttajien asenteita, luottamus nousee ihan keskeiseen asemaan, että miten kuluttajat voivat luottaa. Swappie on pystynyt luomaan semmoisen liiketoiminta mallin, jossa kuluttaja luottaa siihen, että se puhelin, minkä hän saa, toimii niin kuin sen pitää toimii. Ja miten tätä tämäntyyppistä, missä on se luottamus ja vastataan niihin asiakkaan tarpeisiin ylipäänsä, miten se saadaan vietyä. Siinä varmaan data voisi auttaa tosi paljon.

William: Onko meillä jotain esimerkkiä valtakunnallisella tasolla siitä? Mä en ole itse tietoinen, että minkälaisia hankkeita valtio ajaa ja tietenkin valtiolla on aika iso rooli tämmöisenä ikään kuin aggregaattorina tai ainakin sillä, että on aika vahva näkemys ja myös ehkä tietyissä tapauksissa ainoa peluri, joka pystyy oikeasti vaikuttamaan tiettyihin toimialoihin. Minkälaisia käytäntöjä tai uusia malleja siellä on jo ja ehkä mahdollisesti tulossa tässä lähiaikoina?

Annukka: Ehkä yksi, minkä nyt voi nostaa tässä, on esimerkiksi Materiaalitori, joka itse asiassa on laissa mainittu. Tietyissä tapauksissa, jos sulla on jotain hävikkimassaa, sun pitää ilmoittaa se siellä Materiaalitorissa. Se on tietty aika, mikä sen pitää olla siellä ja pyritään sillä tavalla saamaan näitä tiettyjä massoja, jotka ovat isoja virtoja, liikkeelle. Sitten esimerkiksi lainsäädännöllä yksi, mitä valtiolla tehtiin proaktiivisesti, oli itse asiassa tämä liikennepalvelulaki, joka on ollut mahdollistamassa sitä, että nämä Mobility as a Service elikkä liikennepalvelut, joita me nyt nähdään paljon, mahdollistuivat. Okei, siellä on ollut paljon kaikkia haasteita, mutta valtion tasollakin voidaan tehdä sekä säädöspuolella että näitten alustojen kehittämisessä kaikenlaista. Siellä on suunnitelmia myös laajentaa sitä, mutta sitten tietysti just se, että ne olisivat sellaisia... Valtiohan ei ole mikään maailman ketterin toimija. Että ne olisivat sellaisia, että ne oikeasti toimivat ja ne toimisivat myös (kv:sti jos) [epäselvää] tarvitsee skaalata ja että ne toimisivat myös tulevaisuudessa.

William: Just niin. Mites sitten jos miettii uusia toimialoja, kokonaan sellaisia, mitkä eivät ole vielä lähteneet. Tämä ruoka me tunnustetaan omasta jääkaapista ja vaatteita ostetaan ja autoja ostetaan käytettyinä ja näin pois päin, mutta meillä on koko teollisuus ja tosi paljon muita toimialoja, jotka eivät ole ehkä vielä lähteneet tähän ollenkaan. Miten tätä pitäisi lähestyä? Missä voisivat olla ne isot, isot muutoksen paikat ja missä saataisiin myös eniten hyötyä näihin meidän lukuihin, mutta myös ylipäänsä vaan maapallon kannalta?

Annukka: Juhanihan tuossa mainitsi, että ruoka on yksi kolmasosa melkein kulutuksen ympäristövaikutuksista. Sitten kaksi muuta isoahan on, jos katsotaan yksittäistä kuluttajaa, asuminen ja liikkuminen ja sitten on ruoka. Nämä ovat nämä kolme. Sitten siellä on muuta kulutusta. Nämä kolme ensin mainittua vastaavat jo semmoinen 75-80 prosenttia jopa siitä kulutuksen vaikka hiilijalanjäljestä, ja myös materiaalien osalta puhutaan suunnilleen samanlaisista. Rakentaminen on sellainen, missä on itse asiassa myös ihan valtavasti tekemistä. Siellä myös tehdään paljon tällä hetkellä. Se on tärkeä juttu. Mainitsin nämä liikkumispalvelut. Siellä on tapahtunut kehitystä, mutta toki on niin, että suomalaiset yhä autoilevat aika paljon omilla autoillaan. Juuri katsoin lukuja näistä kiertotaloustilastoista, että suomalaisista vain noin 10 prosenttia oli vaikka just edellisen vuoden aikana siitä, kun oli katsottu, vuokrannut auton. Ja tästäkin suurin osa on ollut perinteistä auton vuokraamista. Tavallaan tämä car sharing on kuitenkin aika marginaalista, vaikka se ehkä voi joltain muulta näyttää täällä Helsingin kantakaupungissa.

Robin: Joo, tuohon on just viime aikoina tullut ulos myös tutkimuksia, joissa on selvitetty se, että ketkä ovat erityisesti kiinnostuneita käyttämään näitä Mobility as a Service -palveluita, esimerkiksi erilaisia jakamisen palveluita ynnä muuta. Kyllä siinä on ollut tämä varallisuus ja tulot. Mitä enemmän varallisuutta ja tuloja sulla on, se on keskeinen tekijä ihmisten halukkuuteen osallistua. Se on hyvin kiinnostava mun mielestä sinänsä. Toinen on se, mikä on mun mielestä enemmän ymmärrettävää, on tämä, että se on 18-34-vuotiaat kuluttajat, jotka ovat avoimempia osallistumaan näihin jakamistalouden erilaisien liiketoimintamallien käyttöön.

Juhani: Ja varmaan ylipäänsä avoimempia kaikelle uudelle tai kokeilemaan uusia palveluita ja malleja.

Robin: Kyllä, kyllä.

William: Niin ja varmasti autoihinkin liittyy, että jotkut asiat vaativat vaan myös isompia teknologisia läpimurtoja. Kyllä se on varmaan jakaa autoja siinä vaiheessa, kun autot mahdollisesti joskus vielä ajavat itseänsä ja ne voivat pyöriä tuolla kaduilla ja se voit ottaa minkä tahansa auton. Ja se ajaa sut turvallisesti paikkaan ja ei tarvitse etsiä parkkipaikkaa

lumipenkkojen keskellä. Sitten kun palvelu on aidosti parempi kuin se toinen vaihtoehto ja mielellään vielä halvempi, sittenhän pitäisi olla no brainer asiakkaille vaihtaa. Mutta ennen sitä on myös vaikea mun mielestä velvoittaa kuluttajaa tekemään hirveästi, vaikka nämä ovatkin arvopohjaisia valintoja, mutta loppupeleissä meillä ei ole kaikilla samat arvot. Siinä mielessä myös, mitä voidaan tehdä teollisuudessa tai mitä voidaan tehdä energiassa, mitkä ovat kuitenkin näitä... Just rakentaminen ja energiateollisuus ovat kuitenkin kaikkein isoimmat päästäjät globaalilla tasolla, niin miten niitä voitaisiin tehdä. Totta kai me ollaan siirtymässä uusiutuvaan energiaan, mutta just energian varastointi ja hyötykäyttöön oikeassa tilanteessa ja kaikki tämmöiset tuntuu, että ne ovat nimenomaan siellä teollisuuden puolella ehkä vielä pikkaisen... No, jos 95 prosenttia kaikesta mitä tehdään, päättyy jonnekin kaatopaikalle tai ei uusiokäyttöön, se on mun mielestä hämmäntävän huono luku vieläkin. Mun mielestä sitä ei nyt voi korostaa liikaa.

Annukka: Se oli ihan oikein just noin, mitä sanoit William, että mitkä ovat niitä, mistä ne isot virrat tulevat. Totta kai se, mitä teollisuus tekee, loppukädessä (on kuluttaja) [epäselvää], joka kuluttaa. Aina tämä, että mikä on muna ja kana. Me ei tällä hetkellä edes tiedetä, mikä on kiertotalouden investointitarve tulevana vuosina ja vuosikymmeninä. Nyt oli just tammoinen vihreän rahoituksen työryhmä, joka toisti tavallaan vaan tässä raportissaan sen arvion, mikä on ollut joskus aikaisemmin, että Suomessa puhutaan vuonna 2020–2050 eli tässä nyt 30 vuoden aikana sen tyyppisestä summasta kuin sata miljardia. Tämä voi olla julkista rahaa, tämä voi olla yksityistä rahaa, mutta mitä se on kiertotalouden osalta? Sata miljardia on paljon, mutta se ei ole jotenkin täysin tähtitieteellinen. Se tavallaan kertoo, että joka vuosi valtion budjetista pitäisi mennä kuitenkin huomattavakin osa talouden rakenteiden muuttamiseen. Esimerkiksi mä toivon, että nyt kun on ollut tammoinen parlamentaarinen TKI-työryhmä, joka on linjannut, että 4 prosenttia bruttokansantuotteesta pitäisi laittaa kehittämistyöhön ja innovaatioihin, että siitä ainakin puolet menisi tähän kiertotalouteen. Ja silloin mä ajattelisin, että Suomessa on sentään kuitenkin panostettu myös näihin... Esimerkiksi Business Finlandkin on pystynyt investoimaan näihin isoihin teollisuuslaitoksiin, joilla on selkeät vientinäköymät. Mutta miten on näitten kuluttajapalveluiden laita? Mun mielestä näkee koko ajan, että siellä on myös isoa kansainvälistymispotentiaalia. Eikö ole mitään tapaa, jolla julkinen sektori pystyy investoimaan siihen, että niitä kehitetään?

Robin: Tässä sääntelyssähän tulee nyt vastaan monia kysymyksiä totta kai, kun mennään kiertotalouteen. Mä en tiedä, miten te olette kohdanneet sen Juhani, mutta tässä on kysymys siitä, että yksi on tammoinen kuluttajasuoja, kun sä myyt käytettyä tavaraa tai näin ja kenellä on oikeus kunnostaa jotain tiettyä laitetta vaikka jotain puhelinta tai näin pois päin ja myydä sitä eteenpäin. Ja toisaalta siinä tulee mukaan tämä, että koska osittain kiertotalous pohjautuu myös keikkatyöntekijyyteen, siinäkin on rajat siinä, että miten sä voit tänä hetkenä toimia keikkatyöntekijänä ja yrittäjänä. Kaikki nämä nivoutuvat yhteen. Sen takia mun mielestä tämä on tosi kiinnostava tämä kiertotalous ja alustatalous ja datatalous, miten me saataisiin tämä toimimaan kokonaan kokonaisuutena paremmin.

William: Onko EU:lla tässä mitään roolia? Nyt on nämä Green Dealit, ja siellä säädellään muutenkin aika aktiivisella otteella kaikkea, mikä liikkuu. Voisiko tässä olla nytten pakon edessä sitten muutoksen paikka?

Annukka: Itse asiassa EU:lta on tullut semmoinen iso kiertotalouspaketti, jossa se kaikkein ehkä päryttävien juttu on se, että näitä tuotevaatimuksia, mitä esimerkiksi on ollut aikaisemmin energiaa käyttäville laitteille, niitä laajennetaan nyt tosi paljon niin, että ylipäänsä ne säänteli sitä tuotteiden kestävyttä. Tavallaan siellä on myös tammoinen idea kuin right to repair, eli että tuotteiden pitäisi olla korjattavia. Se on vaatimus. Tämä on ihan valtava muutos. Sitten sieltä on myös tulossa vaatimuksia siitä, minkälaisia ympäristövaihtamisia sä voit kertoa, että ne pitää olla oikeasti faktapohjaisia. Sieltä tulee paljon, mutta sitten just se tiettenkin, että ennen kuin ne on toimeenpantu, siinä menee aikaa. Sielläkin tietysti paljon yksityiskohdissa voi olla sellaista, että ne saattavat keikahtaa pääläelleen, mutta EU:ssa on tehty paljon myös hyvää. Itse asiassa nyt ollaan just katsottu tiettyjä selvityksiä, että mitä me voitaisiin Suomessa tehdä vaikka, jotta olisi tammöisiä niin sanottuja käyttövelvoitteita, että aina kun vaikka tehdään jotain materiaalia, siihen pitäisi laittaa tietty määrä kierrätys- vaikka muovia tai kuitua. Sitten on havaittu, että voi tulla haasteita kotimaassa, että olisi parempi, että se tulisi EU-tasolta.

Juhani: Tosi mielenkiintoista. Toi regulaatio on varmasti ihan sikatärkeää. Jäin miettimään, että miten sitten yksityisen rahan puolella sitä kanavointia voisi kehittää. Se on ihan selkeä trendi. Sen on nähnyt tosi selkeästi meidänkin rahoituskerroksilla ja siinä, mistä sijoittajien kanssa keskustellaan ja esim. DD-prosesseissa, miten ne katsovat myös sen vastuullisuuspuolen läpi ammattilaisten kanssa, että miten asiat on hoidettu ja millä tasolla ne ovat.

Annukka: Se, mikä itse asiassa on kiinnostavaa... Ja oli hauska kuulla Juhaniin kokemuksia ihan käytännössä. Itse se kestävä rahoituksen määrä on pompahtanut viime vuosina todella paljon. Viime vuonna just tsekkailin niitä lukuja. Ja sitten ehkä se, että uskon, että nyt kun tulevat nämä EU:n taksonomiasäädökset... Sehän on vapaaehtoista itse asiassa. Siinä säädellään sitä, että jos haluaa vapaaehtoisesti joku rahoittaja tehdä kestävä sijoituksen, niin millä kriteereillä voidaan sanoa, että se on kestävää tietystä näkökulmasta. Siellä on myös kiertotalouskriteerit, mistä on ollut luonnokset. Uskon, että siitä tulee tietty semmoinen normi. Varmaan on joitakin rahavirtoja, joka menevät sitten ihan vain omia latujaan, mutta se valtavavirta muuttuu ihan tämän vapaaehtoisestikin sääntelyn pohjalta todennäköisesti paljon kestävämmäksi.

Juhani: Siltä se ainakin vaikuttaa, että se on selkeästi se trendi, mutta onko se riittävän nopea se muutos. Se on hyvä kysymys.

Robin: Tässä on alkanut syntyä uudenlaisia ehkä myös ratkaisuja. Norjalainen startup nimeltä Empower on luonut blockchain-pohjaisen muoviin liittyvän kierrätysjärjestelmän, jossa sä voit toimia muovin kierrättäjänä ja toimittaa muovia, mikä sitten verifioidaan, että mikä se on ja paljonko sen arvo on ja sä voit saada jotain vastinetta siitä. Ja sitten ne yritykset, jotka osallistuvat tähän, myös pystyvät paremmin seuraamaan sen muovin kierrätettävyyttä. Tämä lähtee muovipullojen kierrätyksestä, mutta tämä on paljon nyt laajempi. Siinä yhteydessä sä voit myös toimia rahoittajana itse siitä, että sä voit lahjoittaa sitä, mitä sä olet kierrättänyt, koska sä arvopohjaisesti kierrätät sitä. Sä voit lahjoittaa sitä

tähän, että kierrätetään enemmän, että joku muu saa sitä palkintoa myös sieltä. Eliikä tässä nyt syntyy tällaisia crowd-tyyppisiä rahoitusinstrumentteja, joissa liitetään tämä palvelu myös osittain. Nämä ovat pienimuotoisia ehkä, mutta sieltä voi tulla mun mielestä jotain isompia ratkaisuja tässä.

Annukka: Yksi visio, mitä mä olen miettinyt, että mahtaako se toteutua ja ehkä ajattelisin, että voi olla, että se on välttämätöntä, on se, että meille itse asiassa tulee tulevaisuudessa jonkunlaiset henkilökohtaiset hiilibudjetit tai jopa materian käyttö budjetit. Tätä hiilibudjettiasiaa selvitettiin itse asiassa Iso-Britanniassa Tony Blairin hallituksen aikaan joskus silloin 2007–2008 niinä main. Sitä tehtiin ihan tosissaan silloin. Silloin tietysti kaikki tämä hiilijalanjälkilaskenta oli ihan eri vaiheessa. Se ei ollut ollenkaan näin pitkällä. Mutta ajateltiin, että ihmiset voisi käyttää tällaista hiilibudjettia niin, että sitten esimerkiksi kodin energialaskut ja myös polttoainelaskut ja lentämisen liput ja junaliput ja tällaiset menisivät sieltä hiilitililtä. Mutta nähdäänkö me tulevaisuus, jossa itse asiassa meillä on tällaiset ja tavallaan kun sä höyläät pankkikorttia, luottokorttia tai kännykkää, missä se ehkä nyt on tällä hetkellä, sitten sulta lähtee paitsi euroja myös hiilikrediittejä sun tililtä tai materiaalikrediittejä. Voitko sä treidaa niitä samalla tavalla kuin sä ehkä voit rahaa liikutella. Mä luulen, että me tullaan näkemään se, ja se syy, miksi mä luulen niin, on se, että mä en näe hirveästi muita vaihtoehtoja sille, että miten me voitaisiin pitää sitä kulutuksen kokonaiskasvua aisoissa muuten, ellei tämääntyyppistä ole. Mutta tämä ei nyt edusta [naurahtaa] ministeriön linjaa, vaan tämä on mun omaa yksityisajattelua.

Robin: Joo.

Juhani: Ja yrityksille on jo päästöoikeudet, niin...

William: Kyllä. Ei se ole kaukaa haettava.

Juhani: ...soveltaisi sitä samaa kuluttajiin.

William: Eli hiilivisua odotellessa sen sijaan, että kytkee sen Finnairiin tai plussapisteisiin, kytkee sen sitten hiilipörssiin. Ehkä tämä on se tulevaisuus. Mä en tiedä vielä ihan, mitä mieltä mä olen siitä. Kuulostaa vähän dystopiselta tietyllä tapaa, mutta samaan aikaan ehkä se on se ratkaisu. Mä yritän vähän vetää yhteen. Tavallaan kiertotaloudessa Suomi on aika heikolla tasolla. Ollaan globaalistikin vielä tosi heikolla tasolla. Alle 10 prosenttia materiaaliirroissa saadaan uusiokäyttöön, ja Suomessa ollaan paljon heikompia vielä siinä, mikä oli ehkä vähän yllättävää. Ehkä se syy, miksi ollaan vielä aika alkutekijöissä ylipäänsä tässä, on nimenomaan se, mitä tässä Fiksuruuan tarinassakin tuli ilmi, että nämä mahdollistavat tekijät nämä alustat ja kaikki tämä data, mitä saadaan käyttöön, sitä ei ole ollut käytettävissä ihan hirveän kauan. Tämä on aika uusi juttu, että pystyy rakentamaan skaalautuvia liiketoimintamalleja tämän ympäri ylipäänsä. Se ehkä antaa vähän toivoa siitä, että tämä vuosikymmenen voi olla se, milloin tapahtuu aidosti isoja muutoksia, mutta investointitarve on tosi iso tässä seuraavat 20–30 vuotta ja me ollaan aika myöhässä monessakin mielessä. Se on vähän epäselvää vielä, että mistä se muutos oikeasti lähtee. Se lähtee varmaan kaikista, mutta mistä saadaan ne isoimmat impaktit aikaan. Onko se teollisuus, energia, näin vai onko se nimenomaan kuluttajien kautta. Jos se on kuluttajien kautta, silloin sen pitää olla arvopohjaista, mutta sen pitää ennen kaikkea myös olla tieteenkin hyvä tuote, hyvä palvelu ja halpaa. Me ei saada massoja ostamaan mitään sillä, että vain tulee hyvä omatunto. Tällain yhteenvetotyyppisesti. Työsarkaa vähän riittää vielä, mutta toisaalta on hieno nähdä, että on yrityksiä olemassa, jotka tekevät tätä jo omassa arjessaan ja kasvavat ja menestyvät siinä. Ja että myös valtiotasolla näitä asioita mietitään. Se antaa aina toivoa, että ainakin on asioita, jotka tapahtuvat, mutta samaan aikaan aina näissä keskusteluissa tulee vähän semmoinen... Ne ovat niin massiivisia ja kompleksisia, niin tulee samaan aikaan vähän semmoinen fiilis, että ollaankohan me ihan auttamatta liian myöhässä kaikessa. Siihen ei mikään muu auta kuin aika näyttää.

Robin: Kyllä mä heittäisin tässä lopussa vielä, että Juhankin Fiksuruoka-yritys ja Swappie ja muut vastaavat nyt osoittavat, että ne ovat olleet oikeassa ajassa ja ne kasvavat rajusti ja ne tuovat isoja säästöjä jo tässä kierrossa, ja näitä on tulossa jatkossa. Kyllä me lähdetään sillä ajatuksella, että tässä vielä innovoidaan tämä meidän tulevaisuus paremmaksi tulevaisuudeksi.

Juhani: Positiivisen kautta.

Robin: Kyllä, kyllä.

Juhani: Toi kuulostaa tosi isolta mahdollisuudelta. Tuossa on paljon isoja mahdollisuuksia yrittäjille ja yrityksille. Toivottavasti saadaan lisää kiertotalousyrittäjiä ja nykyisiä yrityksiä lähtemään siihen suuntaan.

William: Just näin. Sitä toivotaan ehdottomasti. Kiitoksia paljon vierailusta Juhani ja Annukka ja kiitos myös Robinille.

Annukka: Kiitos.

Juhani: Kiitos paljon.

William: Kiitti.

[musiikkia]